

GRAADADJEKTIEVEN EN ORIENTATIE

Pieter A. M. Seuren

1.

In Klooster (1976) wordt een poging ondernomen inzicht te krijgen in het semantisch gedrag van graadadjektieven (door hem 'echte adjektieven' genaamd, in navolging van den Hertog (1903: III: 85) in verband met hun syntaktische en semantische eigenschappen. In dit artikel zal ik trachten de door Klooster gegeven aanzet iets verder te ontwikkelen, waarbij de nadruk vooral zal liggen op het verschijnsel van de oriëntatie van adjektieven, gezien in tegenstelling tot hun neutrale betekenis.

Met het onderscheid 'neutraal-georiënteerd' wordt het volgende bedoeld. Graadadjektieven zijn die adjektieven die een komparatief en een superlatief toelaten, en voorkomen in konteksten als te —, — genoeg, zo — dat, zeer —, erg —; kortom adjektieven die de mate van toepasbaarheid van de door hen uitgedrukte parameter op het benoemde objekt mede uitdrukken. Bij zulke adjektieven komt het voor dat ze alleen een neutrale betekenis hebben, of alleen een georiënteerde betekenis, of, soms, beide. De georiënteerde betekenis kan positief of negatief zijn, alnaargelang het adjektief een positief of negatief adjektief is.

'Neutrale betekenis' houdt in dat het adjektief in kwestie bruikbaar is helemaal afgezien van de positie die het substantief (het benoemde objekt) op de parameter toegewezen krijgt. Zo zeggen we van de ene baby dat hij ouder is dan de andere, ook al zijn babies niet 'oud', of van een grijsaard dat hij jonger is dan een andere, of van een veertje dat het zwaarder is dan een pluisje. We zeggen echter niet van het ene gedrocht dat het mooier is dan het andere; daar dienen we te spreken van 'minder lelijk'. Blijkbaar wordt mooi in de komparatief-kontekst dus niet neutraal gebruikt, maar georiënteerd. Men bedenke hierbij dat 'neutraal' niet betekent dat het adjektief in kwestie gebruikt zou kunnen worden zonder enige graadaanduiding (aanduiding betreffende de toegewezen waarde

op de parameter): dit is onmogelijk. Graadadjektieven kunnen niet voorkomen zonder althans enige graadaanduiding, precies of vaag, of via vergelijking met andere objecten. Neutraliteit in deze zin komt alleen voor bij nominalisaties als 'leeftijd', 'lengte': Jan heeft lengte is een zin zonder enige graadaanduiding. Maar met een adjektief kan dit niet bereikt worden.

'Georiënteerde betekenis' houdt in dat het adjektief, in die kontekst, alleen bruikbaar is voor een bepaald gedeelte van de parameter (in verband met het objekt), hetzij voor de hogere, hetzij voor de lagere waarden. Afgezien van de zg. grenswaarde-adjektieven (waarover later meer), geldt voor alle graadadjektieven dat ze in absolute positie ('x is —') altijd georiënteerd zijn. Zinnen als De baby is oud, of De grijsaard is jong, of Het pluusje is zwaar, zijn onwaar juist omdat de oriëntatie in tegenspraak is met wat door het subjezt geïmpliceerd wordt.

We spreken nu van positieve en van negatieve oriëntatie. Dit correspondeert met het positieve of negatieve karakter van het betrokken adjektief. Graadadjektieven komen vaak voor in paren van een positief en een negatief adjektief, de zg. tegenstellingen. Het is niet altijd meteen duidelijk welk van de twee het positieve en welk het negatieve is. In veel gevallen helpt onze intuïtie: we hebben het gevoel dat hoog positief is en laag negatief, maar voor het paar ver/dichtbij is de intuïtie niet erg duidelijk. Soms is er een negatief affix dat de negativiteit aanduidt: ongelukkig, onhandig, inefficiënt, waardeloos, asymmetrisch. We zouden echter graag over criteria beschikken om in alle gevallen te beslissen welk van de twee positief en welk negatief is.

Zulke criteria, of 'tests' zijn er enkele. Veel graadadjektieven laten een maatbepaling toe, nl. wanneer er een standaard maatsysteem in de gegeven kultuur bestaat omwaarden voor de betrokken parameter aan te geven, waarbij het adjektief bovendien een absolute nulwaarde moet hebben: hierover zal in par. 4 meer gezegd worden.²⁾ We spreken in zulke gevallen van maatadjektieven. Welnu, alleen positieve maatadjektieven laten maatbepalingen toe: 1.50 m. lang is goed, maar niet * 1.50 m. kort; of 2 km. ver, maar niet * 2 km. dichtbij.

Verder zijn er tests die berusten op de mogelijke kombineerbaarheid met de zg. negatief polaire elementen (lexikale elementen die alleen met negatie, eventueel onderliggende negatie, kunnen optreden³⁾). Zo zien we dat (1a) korrekt is, maar (1b) niet:

- (1)a. Het is moeilijk voor Jan om toe te geven dat hij ook maar iets fout doet.

- b. * Het is makkelijk voor Jan om toe te geven dat hij ook maar iets fout doet.

'Ook maar iets' is een negatief polair element, en laat zich alleen met het negatieve moeilijk combineren.

Het positief polaire nog schijnt ook diakritisch te werken in de zin dat alleen positieve maatadjektieven konstrukties als de volgende toelaten:

- (2)a. Harlingen is wel erg ver om nog op één dag te fietsen.⁴⁾
 b. * Harlingen is wel erg dichtbij om nog op één dag te fietsen.
- (3)a. Willems is wel erg oud om nog voorzitter te zijn.
 b. * Willems is wel erg jong om nog voorzitter te zijn.

Dit geldt echter niet voor andere graadadjektieven:

- (4)a. Het is vandaag wel erg warm om nog een trui aan te hebben.
 b. Het is vandaag wel erg koud om nog in zwembroek te lopen.

De mogelijkheid van voorkomen na het dan van de komparatief vormt ook een test: negaties worden in die kontekst geweerd.⁵⁾ Negatieve adjektieven treden daar dan ook niet op:

- (5)a. Hij heeft meer gegeten dan goed voor hem is.
 b. * Hij heeft meer gegeten dan slecht voor hem is.

Er zullen nog wel veel meer van dergelijke tests gevonden kunnen worden. We zullen op dit aspect hier echter niet verder ingaan.

2.

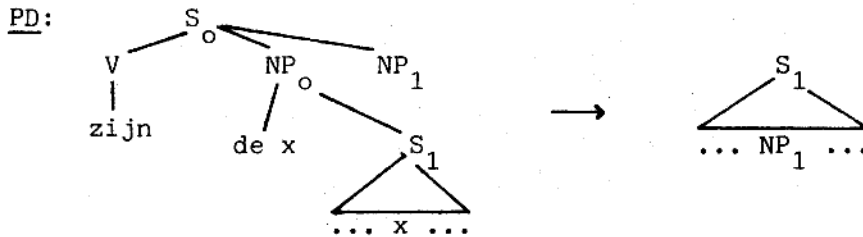
Een semantisch probleem wordt gevormd door de vraag hoe het verschil tussen neutrale en georiënteerde betekenis in analytische vorm kan worden uitgedrukt. Dit probleem is verre van opgelost. We zullen hier enkele suggesties formuleren, die wellicht voor verder onderzoek vruchtbaar kunnen zijn. Allereerst lijkt een vereenvoudiging van het probleem hoe georiënteerde betekenissen weer te geven gevonden te kunnen worden in een reductie tot 'veel'. Een uiteindelijke oplossing kan dit niet zijn, omdat ook veel zelf een georiënteerd adjektief is. Maar een eerste stap tot een oplossing zou het kunnen zijn, evenals het vruchtbaar bleek de komparatiefkonstruktie in alle gevallen te herleiden tot 'meer'.⁶⁾ (Zie ook noot 11) Zo zou Jan is rijk geanalyseerd worden (in principe) als 'de mate/hoeveelheid dusdanig dat Jans bezit zo veel is (die bestrijkt), is groot' → 'Jan heeft veel bezit'. En Jan is arm zou een analyse krijgen die analoog verloopt aan de vorige, behalve dat niet de mate van Jans bezit, maar de mate van Jans niet-bezit wordt genoemd en gemeten: 'de mate/hoeveelheid dusdanig dat Jans niet-bezit zo veel is (die bestrijkt), is groot' →

'Jan heeft veel niet-bezit' → 'Jan heeft weinig bezit'. Zo zouden we bv. Jan is klein kunnen analyseren als 'de mate waarin Jan geen lengte heeft is groot' → 'Jan heeft veel niet-lengte'.

Zonder deze informele suggestie hier formeel geheel te willen uitwerken, kunnen we toch op een iets minder konversationeel niveau overgaan. We analyseren Jan is oud als:

(6) de e [Jan heeft leeftijd tot e] is een grote hoeveelheid.⁷⁾

We nemen nu een regel aan, die op allerlei plaatsen in de syntaxis zijn diensten bewijst, genaamd 'Predikaatsdaling'.⁸⁾ Deze cyclische regel opereert als volgt, op de S_0 -cyclus:

M.a.w., in structuren als 'de x(... x ...) zijn + predikaatsnomen' (waarbij '... x ...' een relatieve bijzin is, en het predikaatsnomen een NP moet zijn), kan de gehele hogere structuur gedeleerd worden, zodat alleen de relatieve bijzin overblijft, maar met het predikaatsnomen op de plaats van de variabele x. Het nucleaire zinsaccent, dat in S_0 op het predikaatsnomen (NP_1) is komen te vallen, gaat mee, en veroorzaakt een verplichte sterke nadruk op NP_1 in S_1 , afgezien van het eigen nucleaire accent van S_1 . We stellen dat e in (6) als variabele fungeert (met bereiken of maten als mogelijke waarden). PD levert dan op:

(7) Jan heeft leeftijd tot een grote hoeveelheid.⁹⁾

Lexikale behandeling leidt tot 'Jan heeft véel leeftijd', en, in overeenstemming met Klooster (1972:99), vervolgens tot Jan is oud. Het opmerkelijke van de absolute positie is dat het neutrale 'hoeveelheid' ('amount') hier als het georiënteerde veel gespecificeerd wordt, en hier concentreert zich dan de problematiek van de beschrijving van het semantische aspect 'georiënteerd'. We komen op deze analyse in par. 3 terug.

De analyse van Jan is jong verloopt als volgt. Van:

(8) de e [niet (jan heeft leeftijd tot e)] is een grote hoeveelheid.
komen we, via PD tot:

(9) Jan heeft niet leeftijd tot een grote hoeveelheid.

(waarbij niet al op de cyclus voorafgaand aan die van PD is geïncorporeerd), en vervolgens tot 'Jan heeft niet véel leeftijd' en tot Jan is jong.

(Voor de cyclische behandeling van de nucleaire zinsaccenten, zie noot 9.)

Een bijkomend aspekt aan deze analyse wordt gevormd door het feit dat wellicht enig zicht ontstaat op het vaak gesignaleerde maar nooit verklaarde verschijnsel dat 'niet veel' in de praktijk neerkomt op 'weinig', en niet gelijk is aan 'veel' genegeerd d.m.v. het gewone logische negatie-element. Op gelijke wijze kan men stellen (zie bv. Klooster, 1976:244) dat 'niet groot' $\neq$ 'klein' (i.e. 'ongroot'). 'Niet beleefd' is niet hetzelfde als 'onbeleefd': iemand kan noch beleefd noch onbeleefd zijn, en is dan dus niet beleefd, maar niet onbeleefd. Toch bevatten de negatieve adjektieven op de een of andere wijze een negatie-element, en het is een probleem van semantische analyse aan dat geïncorporeerde negatie-element een plaats en functie toe te kennen die zo veel mogelijk in overeenstemming zijn met een op onafhankelijke gronden opgezet theoretisch kader en dus zo min mogelijk extra assumpties vereisen. De in (8) voorgestelde analyse, die neerkomt op 'de mate waarin Jan geen leeftijd heeft is groot', lijdt althans niet aan het bezwaar van ad hoc assumpties, erbij gehaald pour le besoin de la cause.

In hoeverre we ad hoc assumpties kunnen blijven vermijden naargelang we meer konstrukties onder dit opzicht analyseren, is vooralsnog een open vraag. Aannemend dat de bepaling 'tot zo-en-zo'n hoeveelheid' semantisch combineerbaar is, niet alleen met graadadjektieven maar met elk predikaat dat zich op hoeveelheden laat afbeelden, kunnen we voor bv.

(10) Karel heeft niet veel gegeten.

een analyse verschaffen die sterk analoog verloopt aan die van (8):

(11) de e [niet (Karel heeft gegeten tot e)] is een grote hoeveelheid.

Moeilijker wordt het in die gevallen waar niet veel aan het subjezt is gekoppeld, als in:

(12) Niet veel kinderen lachten.

Hier moet in ieder geval een existentiële kwantificatie over kinderen optreden, blijkens de positie van niet en veel. Aangezien een existentiële kwantificator een predikaat is dat zich op hoeveelheden laat afbeelden, moet het verbindbaar zijn met de bepaling 'tot zo-en-zo'n hoeveelheid'. De volgende analyse is een poging waard:

(13) de e [niet ($\exists x_{\text{kinderen}}$ tot e (x lachten))] is een grote hoeveelheid.

waarbij het subskript 'kinderen' het bereik van de variabele x aangeeft. Informeel lezen we (13) als 'de mate waarin er geen kinderen zijn die

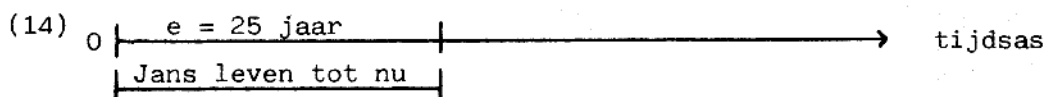
lachten is groot'. De primaatrestriktie op het inkorporeren van operatoren¹⁰⁾ zorgt ervoor dat niet vóór kinderen blijft op de voorlaatste cyclus. Na PD op de laatste cyclus krijgen we 'niet kinderen tot een grote hoeveelheid lachten', wat dan analoog aan (7) en (9) wordt tot (12). Meer dan deze suggesties willen we hier echter niet geven.

Wel kunnen we meer zeggen over de semantiek van de bepaling 'tot zo-en-zo'n hoeveelheid', en daarmee over de semantiek van graadadjektieven. We stellen, in overeenstemming met de semantische noties ontwikkeld in Seuren (1975), dat elke semantische analyse (representatie) een directe weergave is van een kognitief proces. De betreffende kognitieve processen spelen zich af in verzamelingstheoretisch definieerbare ruimtes, interpretatie-domeinen (ID's) geheten. De elementen die optreden in ID's staan in bepaalde, definieerbare, relaties tot mogelijk referentie-objekten in de werkelijkheid. Wanneer eenmaal een referentie-objekt is vastgesteld voor een ID-element, dan dient het verder ontvouwen van het ID zo te verlopen dat de band met het objekt niet verloren gaat. En daar alle opeenvolgende veranderingen in een ID uitdrukbaar zijn in semantische analyses, die vervolgens door de grammatika worden getransformeerd tot oppervlakte-zinnen, houdt het begrip 'koherente tekst' tenminste in dat bij interpretatie van de achtereenvolgende zinnen de band met het referentie-objekt behouden blijft.

In het ID treden kognitieve elementen op die door proposities in relaties t.o.v. elkaar gebracht worden. De betreffende relaties worden uitgedrukt door predikaten. Nu kunnen sommige predikaten alleen gebruikt worden (sommige relaties kunnen alleen optreden) wanneer er tegelijk andere elementen en andere relaties in het ID aanwezig zijn. Zo kan een predikaat van het soort 'graadadjektief' alleen gebruikt worden (is alleen interpreteerbaar) wanneer een parameter wordt aangenomen, die zelf bestaat uit een oneindig aantal punten (waarden), geordend volgens de reële getallen. In de meeste gevallen is het onnodig de betrokken parameter apart te vermelden: hij wordt stilzwijgend toegevoegd aan het ID. (Voor een uitgebreidere uiteenzetting over het stilzwijgend toevoegen van bekend veronderstelde elementen en/of relaties, zie men Seuren (1975:295-8).) Naargelang het graadadjektief in kwestie zal de bijbehorende parameter al dan niet een nulwaarde hebben, al dan niet een maximumwaarde hebben, al dan niet objektief meetbaar zijn.

Laten we nu terugkeren tot voorbeeld (6). Het predikaat 'leeftijd hebben' vereist als parameter de tijdsas, en wel met een nulwaarde die

ligt op het moment van de geboorte van het subjezt. Er is geen maximum-waarde. Deze as is objektief meetbaar in sekonden, minuten, uren, dagen, jaren, etc. Uit een uitdrukking als Jan heeft leeftijd kunnen we afleiden dat er een stuk te definiëren valt op de tijdsas, te beginnen bij de waarde 0, zodanig dat voor elk punt op die as een moment van Jans leven is aan te geven, en dat de momenten van Jans leven analoog geordend zijn aan de punten op de as, en dat er geen stuk is dat aan deze voorwaarden voldoet en groter is. Zoals aan het begin van dit artikel al werd aangestipt, is het voor graadadjektieven niet mogelijk elke vermelding van de grootte van het betreffende stuk op de parameter weg te laten: er moet enige vermelding van de graad gegeven worden. Dit is vermoedelijk een universele voor die talen die graadadjektieven bezitten en heeft te maken met kondities die gelden voor het opnemen van semantisch materiaal in lexikale eenheden. Laat het stuk op de tijdsas (aangeduid met de variabele 'e') nu 25 jaar zijn, dan wordt de kognitieve structuur:¹¹⁾

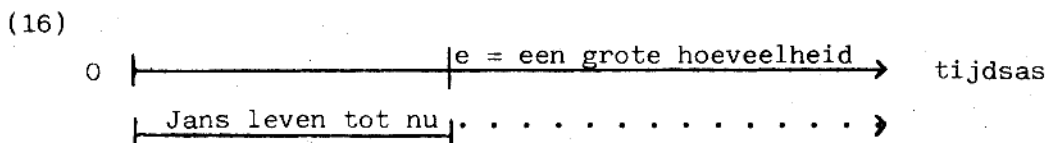

die tot stand is gekomen doordat Jan net in de relatie '25 jaar oud' is geplaatst, weergegeven in de taal der semantische analyses als:

(15) de e [Jan heeft leeftijd tot e] is 25 jaar

dat verder geheel analoog aan (6) in de grammatika behandeld wordt. Wanneer i.p.v. 25 jaar de specificatie een grote hoeveelheid wordt gegeven, leidt de grammatische behandeling tot, simpliciter, Jan is oud.

De semantiek van Jan is jong verloopt op dezelfde wijze, behalve dat de variabele 'e' nu staat voor het komplement van Jans leeftijd op de tijdsas: het grootste stuk waarvan geldt dat voor elk punt ervan géén moment van Jans leven is aan te geven:

Deze structuur beantwoordt aan (8).

Doordat de in (8) genoemde e, nl. de tijdsextensie die niet op Jans leeftijd afbeeldbaar is, oneindig is, kunnen we voorspellen dat, hoewel de tijdsas objektief meetbaar is, toch bij het adjektief jong (zoals bij alle negatieve maatadjektieven) geen maatbepaling kan staan. Terwijl we wel hebben Jan is 25 jaar oud, beantwoordend aan (14) en (15), hebben we niet *Jan is 25 jaar jong. Wel hebben we bv. Jan is zó jong, waar zó een demonstratief adverbium is: de benedengrens van e kan immers met een

deiktisch element worden aangeduid, evenals de bovengrens van e bij positieve graadadjektieven.

We hebben e gedefinieerd als dat stuk op de tijdsas (voor positieve graadadjektieven van leeftijd) dat afbeeldbaar is op het leven van het subjekt. De specificatie van e, gegeven in het predikaatsnomen (de NP₁ van PD), houdt derhalve in dat voor alle punten van het gespecificeerde stuk (25 jaar, een grote hoeveelheid) een afbeelding op het leven van het subjekt te geven is. Het heeft voordelen deze al-kwantor in de semantische analyse te expliciteren. In plaats van (15) krijgen we dan:

- (17) de e [Jan heeft leeftijd tot e] is alle punten van het tijdsas-segment 25 jaar.

Het voordeel is met name dat bij de gewone negatie van Jan is 25 jaar oud:

- (18) Jan is geen 25 jaar oud.

de konklusie voor de hand ligt dat Jan minder dan 25 jaar oud is, zij het dat die konklusie niet onontkoombaar is. Dit is een verschijnsel in de natuurlijke taal dat logici en semantici vaak heeft gekweld: er zijn 'invited inferences' die reeel aanwezig zijn, maar niet onontkoombaar (althans in veel gevallen), en ook niet evident in logische vorm te vatten. We zullen hier geen uitgewerkte poging ondernemen om de 'invited inference' van (18), nl. dat Jan minder dan 25 jaar oud is, te verklaren. Wel willen we een verband leggen met de 'invited inferences' die optreden bij niet alle(s).¹²⁾ Neem bv.:

- (19) Dat is niet alles wat je weet.

gezegd tegen een juist ondervraagde persoon. De 'invited inference' is dat de persoon nog meer te vertellen heeft. Een mogelijke, maar gemarkeerde, interpretatie is dat de persoon meer verteld heeft dan hij wist, dus gefantaseerd heeft. De laatste interpretatie is uitgesloten wanneer niet alle(s) voorop staat.¹³⁾

- (20) Niet alles wat je weet hoef je te vertellen.

Hier is alleen de interpretatie met de 'invited inference' van 'minder dan je weet' mogelijk.

Van dezelfde orde lijkt de 'invited inference' van (18). Zin (18) wordt geanalyseerd als (17) voorafgegaan door een (minimale) negatie. De analyse leest dan informeel als 'Jans leeftijd bestrijkt niet alle punten van het tijdsas-segment 25 jaar'. Hieruit volgt zonder meer dat Jan dus minder dan 25 jaar oud is. De gemarkeerde radikale negatie is evenwel ook mogelijk (zij het dat deze aan grammatische restricties is onderworpen; zie Seuren (1976)). Daarbij wordt een gegeven zin op zo'n wijze ontkend dat er, botweg, van gezegd wordt dat hij niet geldt. Dat kan zijn omdat er pre-

supposities herzien moeten worden, of omdat de zin zelf om de een of andere reden oninterpreteerbaar is. De lezing wordt dan ongeveer 'het is niet zo dat het tijds-segment dat samenvalt met Jans leven is alle punten van het tijdsas-segment 25 jaar'. Deze lezing is neutraal t.o.v. de vraag of Jan nu ouder of jonger is dan 25 jaar. Zij vereist echter een speciale intonatie, en, in vele andere gevallen, ook een speciale grammatische vorm.

Een hierop gelijkend geval is:

(21) Jan is niet zo oud.

Hier echter is praktisch niet meer aan de ongemarkeerde lezing, dus met minimale negatie en met de konklusie dat Jan dus jonger is dan 'zo', te ontkomen. De gemarkeerde lezing is alleen nog met grote moeite te halen. Zoals in Seuren (1976) met allerlei materiaal is gedemonstreerd, is de mogelijkheid c.q. onmogelijkheid van lezingen met minimale of radikale negatie gebonden aan het voorkomen van positief of negatief polaire elementen. D.w.z., een negatieve zin met een positief polair element, zoals bv.:

(22) Jan is niet nog steeds ziek.

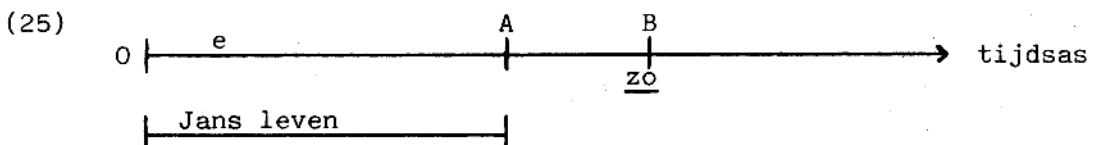
(waarbij nog steeds een positief polair element is) roept een echo-effekt op, dat zich semantisch laat omschrijven als een radikale negatie van een gepresupponeerde hele zin. Hier is alleen radikale negatie interpretatief mogelijk. Bij negatief polaire elementen is alleen een minimale negatie mogelijk:

(23) Jan is niet meer ziek.

(waar meer een negatief polair element is). We merken nu op dat zo in bv. zo oud erg dicht komt bij een negatief polair element: de zin Jan is zo oud is nauwelijks te gebruiken om eenvoudig Jans leeftijd deiktisch aan te geven. We zeggen dan veel liever bv. Dat is Jans leeftijd. Daarentegen is (21) volkomen normaal om een deiktische aanduiding van Jans leeftijd te ontkennen. Hiermee hangt ongetwijfeld samen het op zichzelf merkwaardige feit dat (18) voor tweeërlei uitleg vatbaar is, maar (21) nauwelijks. De analyse van (21) zou dan zijn:

(24) niet [de e [Jan heeft leeftijd tot e] is alle punten op het tijds-segment tot 'zo'].

wat een linguïstische notatie is voor de kognitieve structuur:

Het tijds-segment tot A (d.w.z. e, gelijk aan Jans leeftijd) bevat niet alle punten van het tijds-segment tot B (aangegeven door zo).

We kunnen nu verder gaan en gevallen bekijken als:

(26) Jan is niet zo oud als Piet.

Hier is de uitdrukking zo — als een ondubbelzinnig negatief polair element: *Jan is zo oud als Piet is ongrammatikaal. In plaats daarvan zeggen we Jan is even oud als Piet, waar even — als een positief polair element is, blijktens het echo-effekt in:

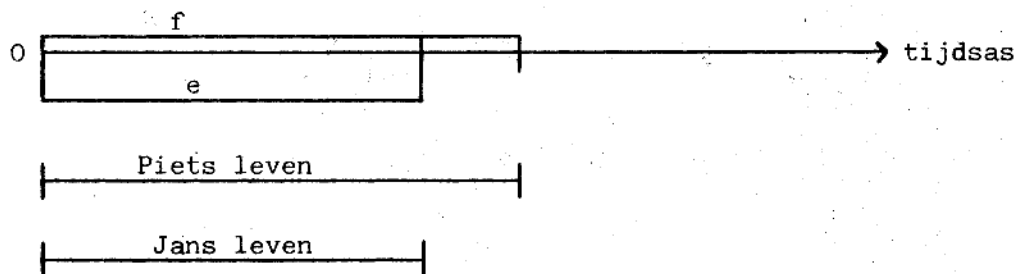
(27) Jan is niet even oud als Piet.

En inderdaad zien we dat uit (26) zonder meer volgt dat Jan jonger is dan Piet. Het gaat er nu om deze gevolgtrekking formeel vast te leggen. Laat een benaderende analyse van (26) zijn:

(28) niet [de e [Jan heeft leeftijd tot e] is alle punten van de f [Piet heeft leeftijd tot f]]

met het minimale niet. Kognitief bestaat er de volgende structuur:

(29)

waar e en f respectievelijk de tijdsspannen zijn van Jans en Piets leven, en waar e niet alle punten heeft van f. Wanneer het niet van (28) de radikale negatie is, dan wordt (27) de oppervlaktestructuur. Semantisch-kognitief wordt dan alleen gesteld dat e niet gelijk is aan (alle punten van) f.

Met het bovenstaande kan niet meer dan een aanzet tot theorievorming in dit opzicht gegeven zijn. Het heeft in dit nog primitieve stadium van onderzoek weinig zin minutieus uitgewerkte formalismen te ontwerpen voor de geobserveerde verschijnselen en de voorgestelde structuren. We hebben hier getracht de nadruk te doen vallen op de principen die een verklarende, of althans een reducerende functie zouden kunnen hebben, waarbij de logische structuur, voorzover duidelijk, is weergegeven. Het meest essentiële van de hier voorgestelde benadering is de stelling dat semantische analyses (representaties, dieptestructuren) niet meer dan systematische notaties zijn van processen en structuren die gesitueerd zijn in interpretatiedomeinen, waar elementen en relaties optreden die op hun beurt weer betrokken zijn op de realiteit voorzover aanwezig. Bij hoeveelheidspredikaten, inclusief graadadjektieven, treden dan per se punten op als elementen, die op de wijze van parameters geordend zijn. ¹⁴⁾

Een van de meer onmiddellijke vragen die rijzen bij de boven voorgestelde analyse is hoe transformatieregels te beargumenteren die voeren van structuren als (17) naar de korresponderende oppervlaktestructuren, of, anders gesteld, wat precies de status is van structuren als (17). Bij de semantische analyses van zinnen met graadadjektieven zonder explicitering van de al-kwantor kwamen we nog enigszins uit de voeten, met PD en lexikale vervangingsregels. Maar na invoering van de al-kwantor wordt de zaak beslist problematisch. Het antwoord hierop is niet meteen te geven. Misschien is het zo dat de specifieke vermelding van de al-kwantor niet in de linguïstische semantische analyse, die de input vormt voor de transformationele behandeling in de grammatika, thuis hoort, maar deel uitmaakt van de logisch-mathematische beschrijving van het kognitieve proces van waardetoekenning aan een objekt op een parameter. We moeten deze en dergelijke kwesties hier echter laten rusten. Verdere discussie en onderzoek zullen wellicht de antwoorden dichterbij brengen.

3.

In de vorige paragraaf zijn we licht heengestapt over de lexikale behandeling van 'veel leeftijd hebben' naar 'oud zijn'. We verwezen daar naar Klooster (1972:99). Laten we nu deze kwestie van naderbij bekijken.

In Klooster (1972:98-101) wordt een analyse voorgesteld ter verantwoording van de typische wisselwerking die we zien optreden tussen sommige maatadjektieven en daaraan beantwoordende semi-copula's. Klooster observeert dat soms een combinatie van een maatadjektief met een maatbepaling ongrammatikaal is, terwijl er toch een standaard maatsysteem bestaat:

- (30)a. *Deze pen is vijf gulden duur.
 b. *Het pakje is twee kilo zwaar.
 c. *De zitting was een hele middag lang.
 d. *De auto was 140 km/u snel.

Hij observeert verder dat voor deze gevallen juist een semi-copula verbum bestaat ter vervanging van 'zijn + adjektief', en dat het betreffende semi-copula verbum steeds exclusief toepasselijk is op de in het adjektief uitgedrukte parameter:

- (31)a. Deze pen kost vijf gulden.
 b. Het pakje weegt twee kilo.
 c. De zitting duurde een hele middag.
 d. De auto reed 140 km/u.

Is de semi-copula niet exclusief toepasselijk op de adjektief-parameter, dan bestaan de vormen met een adjektief en met een semi-copula naast el-

kaar:¹⁵⁾

- (32)a. De boot is 25 m. lang en 4 m. breed.
b. De boot meet 25 m. in de lengte en 4 m. in de breedte.

- (33)a. Karel ziet eruit of hij vijftig is / of hij 1.85 m. lang is.
b. Karel oogt vijftig / 1.85 m.

De door Klooster gesignaleerde regelmaat is bij mijn weten absoluut, althans voor die talen die adjektieven bezitten.¹⁶⁾ In het Italiaans bv. bestaat het semi-copula verbum distare (voor '(zo-en-zo) ver zijn') naast het adjektief lontano ('ver'). Het adjektief kan niet met een maatbepaling voorkomen:

- (34) *Napoli è lontana duecento chilometri. ('Napels is 200 km. ver')

maar de korresponderende vorm met distare is wel grammaticaal:

- (35) Napoli dista duecento chilometri.

We kunnen de volgende wet formuleren ('Kloosters wet'): als een taal beschikt over maatadjektieven en semi-copula's, en er bestaat een paar {maatadjektief, semi-copula} waarvan beide leden op precies dezelfde parameter betrekking hebben, dan kan het maatadjektief nooit met een maatbepaling voorkomen en is alleen de semi-copula met een maatbepaling grammaticaal. Klooster geeft op de genoemde bladzijden een verklaring voor deze wetmatigheid. Zijn verklaring komt neer op het volgende.

In plaats van 'hebben + parameter-nomen (PN)', - een parafrase die wij boven, in par. 2, terwille van de leesbaarheid hebben aangehouden -, geeft Klooster semantische analyses in termen van 'zijn met PN'. Hij stelt dan (p. 98) het volgende lexikaliseringprincipe op:

- (36) [zijn met PN] → semi-copula / — GB (= graadbepaling).

Dus 'zijn met gewicht' wordt wegen, 'zijn met prijs' wordt kosten, etc., mits een graadbepaling volgt. Dit is niet precies de kontekst van de regel zoals door Klooster gespecificeerd. Klooster vereist slechts dat er een NP moet volgen, die echter, zo blijkt uit het betoog, opgevat moet worden als wat wij hier 'graadbepaling' noemen. Wij zullen hier Kloosters lexikaliseringprincipe, voor sommige semi-copula's althans, in de vorm van (36) aanhouden. Ter verduidelijking zij gezegd dat wij de term 'graadbepaling' (GB) bezigen voor elke bepaling die, hetzij precies, hetzij bij benadering, hetzij bij vergelijking, aangeeft in welke mate het graadadjektief (of de semi-copula) geldt voor het benoemde objekt. Het is de 'graadaanduiding' waarover aan het begin is gesproken. We gebruiken de term 'maatbepaling' (MB) voor die soort GB's die een preciese graadaanduiding geven, in de vorm van een maataanduiding ontleend aan een gangbaar maatsysteem: twee kilo, vijf gulden. Klooster spreekt van 'measure

phrase' (MP) voor wat wij MB noemen. Hij beschouwt echter MP's niet als een subcategorie van GB's, hetgeen tot moeilijkheden moet leiden bij zinnen als (31), waar MB's optreden. Onze kontekstspecificatie voor regel (36) geeft 'GB', waar MB's onder vallen. In Kloosters formulering zou de lexikaliserings tot een semi-copula niet mogen optreden in de kontekst 'MB'. Dit is de reden waarom hier de voorkeur wordt gegeven aan een formulering als in (36).

Vervolgens constateert Klooster dat juist bij die adjektieven die een semi-copula naast zich hebben (zoals zwaar) steeds een element 'veel' geïncorporeerd lijkt, blijkens de parallelle tussen het adjektief en de semi-copula, waar bij de laatste steeds veel optreedt en bij het eerste niet:

- (37)a. Dit is nogal zwaar.
- b. Dit weegt nogal veel.
- (38)a. Die jurk is iets te duur.
- b. Die jurk kost iets te veel.
- (39)a. Het pakje is zwaar.
- b. Het pakje weegt veel.

Waar veel niet optreedt, bij MB's, treedt ook het adjektief niet op, maar de semi-copula. Om die reden trekt Klooster het element 'veel' bij de lexikale specificatie van die maatadjektieven die een semi-copula naast zich hebben. De andere geeft hij twee specificaties (p. 100), één met het element 'veel', en één zonder dat element, en wel indien gevolgd door een MB, zoals in twee meter lang.¹⁷⁾

De verklaring voor Kloosters wet wordt nu gevonden in het 'economie-principe', dat inhoudt dat het lexikon van een taal nooit een lexikaal element zal bevatten waarvan de semantische specificatie plus de kontekstspecificatie gelijk zijn aan de semantische plus kontekstspecificatie van een ander element, waarvan de semantische specificatie die van het eerste element als deel bevat. Zo zal, gegeven de semantische specificatie 'zijn met PN' voor een semi-copula (als in (36)), er geen ander lexikaal element kunnen bestaan met de semantische specificatie 'met PN', wanneer het laatste de omgeving zijn — GB, en het eerste de omgeving — GB heeft.¹⁸⁾

Het element 'veel', dat bij die maatadjektieven die een semi-copula naast zich hebben typisch geïncorporeerd wordt, wordt bij Klooster weergegeven als NP [amount], dezelfde NP die bij de semi-copula-regel als kontekstspecificatie fungeerde. We hebben hier dus een geval van het economie-principe: de typische semantische specificatie voor de andere maatadjektieven met een MB, nl. zonder die NP en alleen als 'met PN', kan dus

voor deze groep niet gelden. De redenering is sluitend. Alleen blijven we zitten met de onmogelijkheid zinnen als die in (31) te genereren, zoals we gezien hebben. Die vergen immers een andere kontekst dan de $NP[\underline{\text{amount}}]$ die voor semi-copula's wordt gepostuleerd in Kloosters analyse.

Vervolgens moet worden opgemerkt dat niet alle semi-copula's zich gedragen als gedemonstreerd in (37) - (39). Afgezien van niet-standaardvormen als Het pakje weegt zwaar, De jurk kost duur, is er het feit dat wegen in overdrachtelijk gebruik wel degelijk zwaar toelaat, en veel uitsluit:

- (40)a. Dit argument weegt zwaar.
b. *Dit argument weegt veel.

Ook duren en rijden, genoemd in (31), krijgen niet veel, maar het betreffende adjektief toegevoegd:

- (41)a. De zitting duurde lang.
b. *De zitting duurde veel.

- (42)a. Die auto rijdt snel.¹⁹⁾
b. ≠Die auto rijdt veel.

Weer anders gedraagt zich bv. het Franse coûter, dat zelf ook het element veel in zich kan opnemen:

- (43) Ça coûte! ('Dat kost veel').

Het lijkt dat het beginsel van Kloosters verklaring gehandhaafd kan blijven, zonder dat daarbij de oneffenheden optreden die hier zijn gekonstateerd, wanneer we aannemen dat graadadjektieven gelexikaliseerd worden, niet meteen aan het begin van de derivatie, maar op het moment waarop het semantisch primitieve 'tot een grote hoeveelheid' is getransformeerd tot 'veel', voorafgaand aan het adjektief (zie (7) hierboven). De GB 'tot een grote hoeveelheid' is in precies dezelfde gevallen georiënteerd dan wel neutraal als het normalere veel. Deze GB treedt in alle gevallen op, behalve wanneer er een MB is. Dan is de GB (=MB) niet van de vorm 'tot een grote hoeveelheid', en ontstaat ook geen 'veel' in de derivatie, maar is er slechts een maataanduiding. We kunnen nu met één regel voor graadadjektieven volstaan:²⁰⁾

- (44) $[\underline{\text{met}} (\underline{\text{veel}}) PN] \rightarrow \text{adjektief}$

waarbij de globale konditie geldt dat er een GB moet zijn geweest in de semantische analyse, en waarbij het adjektief gekozen wordt naargelang de parameter die door PN wordt benoemd.

Voor de semi-copula's van het type wegen of kosten kan regel (36) gelden. Deze regel wordt echter eerder toegepast dan (44), nl. nog vóórdat de bepaling 'tot een grote hoeveelheid' is getransformeerd tot 'veel' voorafgaand aan het adjektief. Deze semi-copula's inkorporeren nooit het element 'veel'.

De semi-copula's van het type duren, rijden, (overdrachtelijk) wegen, zijn eenvoudig het resultaat van een vervanging van zijn door de betreffende semi-copula, afhankelijk van de kontekst:

(45) [zijn] → semi-copula / — met PN - GB

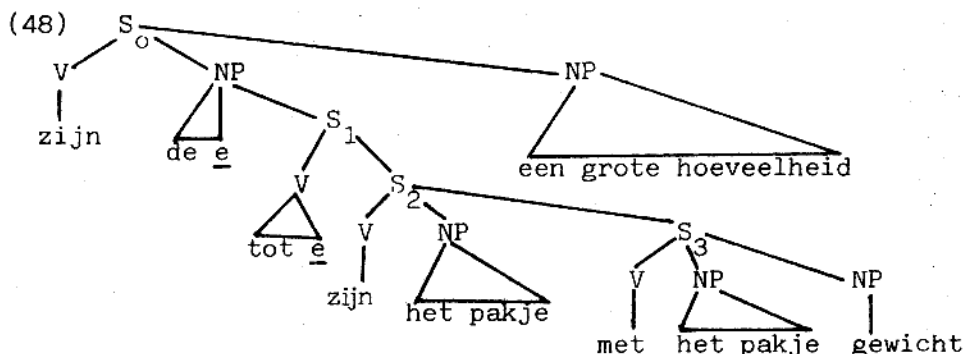
Coûter kan resultaat zijn van de volgende regel:

(46) [zijn met (veel) prijs] → coûter

Wanneer we nu een principe aannemen dat overeenkomt met Grubers 'disjunctieve ordeningsprincipe' voor het lexikon (Gruber (1967)), en dat inhoudt dat een lexikaal element met een meeromvattende semantische specificatie altijd voorrang heeft boven een element met een minder omvattende specificatie, dan volgt deze stelling:

(47) Wanneer de GB een MB is (en er dus geen 'veel' optreedt in de derivatie), en er is een semi-copula volgens regel (36), dan wordt automatisch het gebruik van het adjektief met een MB geblokkeerd en krijgt de semi-copula (die een grotere semantische specificatie heeft) voorrang.

Een dergelijk principe lijkt inderdaad in het lexikon te bestaan. Het kan als volgt, in het kader van de semantische syntaxis, in de lexikaliseringregels verwerkt worden. Laten we aannemen dat deze regels gewoon met de cyclus meedoen.²¹⁾ En laten we uitgaan van een structuur als (48), die beantwoordt, in termen van boomanalyses, aan de semantische structuren waar in par. 2 over gesproken werd:

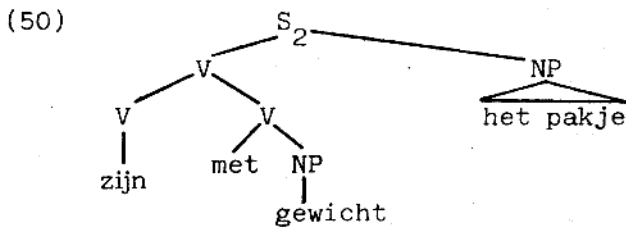
Deze structuur valt onder de eenvoudige formatieregel:

(49) $S \rightarrow V - \left\{ \begin{matrix} NP \\ S \end{matrix} \right\} - \left(\left\{ \begin{matrix} NP \\ S \end{matrix} \right\} \right)$

die voor semantische dieptestructuren in de theorie van de semantische syntaxis (generatieve semantiek) aangenomen kan worden.²²⁾ De graadbe-
paling 'tot e' wordt hier behandeld als een operator en moet dus de norma-
le procedure van operatoren-inkorporatie ondergaan. Overeenkomstig McCaw-
ley's suggestie (McCawley (1971)) worden voorzetsels (hier met) behandeld
als V's.

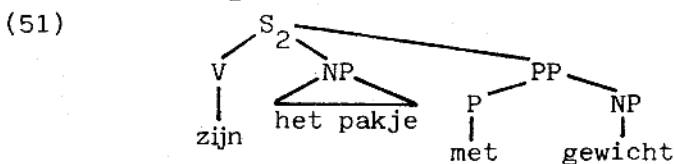
Op de S_3 -cyclus kan Objekt-Attraktie worden toegepast, waardoor het

objekt onder de V-knoop van zijn eigen verbum komt.²³⁾ Op de S_2 -cyclus vindt Equi plaats, waardoor de NP het pakje van S_3 verdwijnt. Op dezelfde S_2 -cyclus kan nu Predicate Raising plaatsvinden, waardoor de V van S_3 via rechtse Chomsky-aanhechting aan de V van S_2 wordt gehecht en S_3 verdwijnt:

Op deze wijze is een lexikaal eiland ontstaan, d.w.z. een deelboom gedomineerd door een categorie(= woordsoort)symbool, nl. de V van S_2 . Hierdoor is de mogelijkheid geschapen om dit eiland volledig te lexikaliseren. En aangezien deze vorm van Predicate Raising in het Nederlands niet in de 'open' (= postlexikale) syntaxis voorkomt, móet zelfs tot lexikalisering worden overgegaan. Hier gaat dat goed, omdat er volgens regel (36) een semi-copula, wegen, ingevoegd kan worden voor het lexikale eiland.²⁴⁾ Bestaat er geen dergelijke semi-copula, dan leidt de tot nu toe gevolgde regeltoepassing tot niets. De aldus gegenereerde structuur wordt dan verworpen. Ofwel we postuleren een stuurmechanisme in de grammatika dat nutteloze regeltoepassingen vermijdt.²⁵⁾

Een andere mogelijke behandeling voor S_3 en S_2 houdt in dat geen Objekt-Attraktie en geen Predicate Raising plaats vindt, doch slechts Equi. Vanwege de verwijdering van het subjeet uit S_3 (door Equi) wordt S_3 omgedoopt,²⁶⁾ in dit geval, vanwege het soort verbum dat met is (dat o.m. geen tempus boven zich krijgt), tot een prepositiebepaling (PP); met wordt een prepositie. S_2 heeft dan de volgende vorm:

Om Grubers principe, dat in Gruber (1967) met veel materiaal wordt gesteund en ook opnieuw in Kloosters wet tot uiting komt, nu recht te doen, moeten we aannemen dat een derivatie die leidt tot (51) geblokkeerd wordt wanneer er een semi-copula bestaat dat volgens regel (36) in structuren als (50) ingevoegd kan worden. M.a.w., we moeten dan postuleren dat er inderdaad een stuurmechanisme bestaat dat aanstuurt op zo vroeg mogelijke lexikalisatie. Immers, in (51) kan nog niet tot lexikalisatie van de PP volgens regel (44) worden overgegaan: daarmee moet gewacht worden totdat

duidelijk is of er al dan niet een element 'veel' tussen met en gewicht op gaat treden. Dus pas wanneer op S_1 de operator 'tot e' is geïnkorporeerd en op S_0 Predikaatsdaling volgens de regel PD van par. 2 heeft plaatsgevonden, en bovendien het dan beklemtoonde tot een grote hoeveelheid is gelexikaliseerd tot veel en vóór gewicht is geplaatst, pas dan kan de PP gelexikaliseerd worden tot zwaar.

Het is een veel gehoorde kritiek op analyses die in de semantische syntaxis worden voorgesteld dat deze aan veel te weinig restricties onderhevig zijn. Er worden te weinig limieten gesteld aan wat in deze vorm van grammatika allemaal mogelijk is, zo wordt gesteld. Deze kritiek is in zoverre terecht dat aan dit aspekt in de semantische syntaxis tot dusverre inderdaad te weinig aandacht is besteed, evenals dat in de TG tot 1967 het geval was. In de zojuist uitgewerkte behandeling van structuren als (48) zitten een behoorlijk aantal assumpties verwerkt die broodnodig een gemotiveerde uitwerking behoeven (zie bv. noot 26). Terwijl we echter enerzijds deze kritiek voorlopig accepteren en derhalve de onus aanvaarden die deze kritiek op ons legt, dient toch anderzijds duidelijk te worden gesteld dat inmiddels wel is gebleken dat de theorie der semantische syntaxis (waar dus de transformationele dieptestructuren gelijk zijn aan de semantische analyses) per se niet te realiseren valt binnen het formele kader van een Chomskyaanse transformationele grammatika. Deze is niet krachtig genoeg om de benodigde apparatuur te leveren. We staan dus nu voor het dilemma een hernieuwde investering te doen in de vorm van krachtiger apparatuur en aldus een verhoopte grote oogst aan verklaringen binnen te halen, of konversatief te zijn en met de bestaande apparatuur verder te werken. Het zal duidelijk zijn dat de hier geschetste opzet onmogelijk is zonder hernieuwde investering.

4.

We willen nu verder onderzoeken in welke konteksten graadadjektieven georiënteerd optreden en in welke neutraal, en welke onderscheiden er in dit opzicht tussen verschillende soorten graadadjektieven zijn aan te wijzen.

Aan het begin van par. 1 is gesproken over georiënteerde en neutrale betekenis van graadadjektieven in bepaalde konteksten. We kunnen nu precieser worden en een onderscheid maken tussen twee 'gedrag patronen' of 'syndromen' bij graadadjektieven onder het opzicht van georiënteerdheid of neutraliteit van hun betekenis. We onderscheiden tussen een neutrali-

satie-syndroom (NS) en een oriëntatie-syndroom (OS).

Het neutralisatie-syndroom houdt o.m. de volgende semantische verschijnselen in:

- (a) In absoluut gebruik zijn zowel het positieve als het negatieve adjektief georiënteerd; het eerste in positieve en het tweede in negatieve zin.
- (b) Zowel het positieve als het negatieve adjektief zijn neutraal in de konteksten:

komparatief
superlatief
te — voor/om
— genoeg (om/voor)

- (c) Het positieve adjektief laat een neutrale betekenis toe (maar eveneens een georiënteerde betekenis) in de konteksten:

maatbepaling — (indien mogelijk)
hoe —
zo — dat
niet zo — (als)
half zo — (als)
twee maal zo — (als) } (alleen bij positieve adjektieven toegestaan)
even — (als)

- (d) Het negatieve adjektief is negatief georiënteerd, en niet neutraal, in de konteksten van (c), voorzover die mogelijk zijn.

Het oriëntatie-syndroom, daarentegen, kent geen enkele vorm van neutraal gebruik: de adjektieven die OS vertonen zijn altijd georiënteerd, positief dan wel negatief.²⁷⁾

De vraag volgens welk syndroom een adjektief zich zal gedragen schijnt beantwoord te worden door te onderzoeken of een gegeven graadadjektief al dan niet de volgende semantische eigenschap bezit. Wanneer de door het adjektief uitgedrukte parameter een verdwijnende nulwaarde heeft, en geen maximale bovenwaarde, dan gedraagt het adjektief zich volgens NS. Anders volgens OS.

'Verdwijnende nulwaarde' houdt in dat de parameter ophoudt te bestaan bij de nulwaarde: bij lengte 'nul' is van lengte überhaupt geen sprake. Dit in tegenstelling tot bv. de parameter 'bezit', uitgedrukt door het adjektiefpaar rijk/arm: bij totale afwezigheid van bezit spreekt men van 'uiterst arm' of 'erg arm'; het is niet zo dat in zo'n geval een kategoriefout ontstaat, zoals wanneer men zegt dat een totaal weggesmolten ijsstaafje 'uiterst kort' is. Het ijsstaafje is er dan niet meer, en men kan dan van lengte ('lang' of 'kort') niet meer spreken. Bij temperaturen kan men desgewenst spreken van een absoluut nulpunt. Toch is een voorwerp dat die, zeer lage, temperatuur heeft nog steeds plaatsbaar op de parameter: het is 'uiterst koud'. De paren rijk/arm en warm/koud vertonen dan ook OS,

en niet NS. Hetzelfde geldt voor paren als licht/donker of makkelijk/moeilijk. Wat het laatste paar betreft, wanneer de benedengrens is bereikt, is iets onmogelijk, en 'onmogelijk' is een grensgeval van 'uiterst moeilijk'.

Zoals Klooster (1976:236) opmerkt, zijn er graadadjektieven die ook gebruikt kunnen worden om een grenswaarde aan te geven, positief of negatief. Ze komen voor in konteksten die normaliter niet voor graadadjektieven open staan, zoals nagenoeg, praktisch, helemaal, bijna. Laten we hier spreken van grenswaarde-adjektieven (GA). Positieve GA's zijn bv. vol, goed (t.o. fout), wit, vast, volwassen, licht (alleen in onpersoonlijk gebruik met de betekenis 'dag', als in 'Het is nu helemaal licht'). Semantisch betekent dit dat de betreffende parameter niet oneindig ver doorloopt. Positieve GA's vallen niet onder NS, maar gedragen zich volgens OS. Negatieve GA's zijn bv. leeg, los, donker en koud (alleen in subjektief gebruik met de betekenis 'de temperatuur van de omgeving hebbend': 'De soep is nu helemaal koud'). Negatieve GA's hebben geen verdwijnende nulwaarde, blijktens het feit dat ze zelf voor de nulwaarde gebruikt worden. Ze vallen dus ook onder OS.

In dit verband kan worden opgemerkt dat uit het bovenstaande valt af te leiden dat er een wederzijdse implikatierelatie moet gelden voor bv.:

- (52)a. De muur is nu hoger dan gisteren.
b. De muur was gisteren lager dan hij nu is.

Immers, het paar hoog/laag valt onder NS, en zowel het positieve als het negatieve adjektief zijn neutraal in de kontekst 'komparatief'. Maar, zoals Klooster (1976:235) observeert, zulk een wederzijdse implikatierelatie bestaat niet tussen bv.:

- (53)a. Het glas is nu voller dan het eerst was.
b. Het glas was eerst leger dan het nu is.

en wel omdat het paar vol/leeg onder OS valt, zodat in de komparatief geen neutrale betekenis optreedt.

Het is niet steeds zo dat beide leden van een adjektievenpaar onder hetzelfde syndroom moeten vallen, al schijnen de uitzonderingen zeldzaam te zijn. Men zou verwachten dat dat wel het geval zou zijn, aangezien adjektiefparen per definitie 'op dezelfde parameter' zitten, en de keuzen tussen NS en OS is gedefinieerd met de parameter als criterium. Het komt echter voor dat een vorm van semantische specialisatie optreedt voor bepaalde gebruiksgevallen. Nieuw bv., dat de negatieve tegenstelling is van het positieve oud, treedt op als GA in de betekenis van 'nog niet gebruikt' of 'nog niet aan invloeden van de omgeving blootgesteld'. Aldus spreken we van een vooroorlogse naaimachine die 'nog helemaal nieuw' kan zijn, of

van een lid van het personeel dat 'nog helemaal nieuw' is. Dit ondanks het feit dat de parameter van oud/nieuw een verdwijnende nulwaarde en geen maximale bovenwaarde heeft: bij ontbreken van elke ouderdom is er geen te benoemen objekt, en ouderdom kan ongelimiteerd doorgaan (afgezien van praktische grenzen). Aldus zien we dat oud wel valt onder NS, maar nieuw niet; nieuw valt onder OS:

(54)a. Jouw nieuwe auto is ietsje ouder dan de mijne.

b. !Dat Louis XVI bureautje is nieuwer dan jouw renaissance-tafel.

Zin (54)b is semantisch anomaal.

Typische NS-adjektiefparen zijn veel/weinig, groot/klein, lang/kort, oud/jong, breed/smal, zwaar/licht, hoog/laag, ver/dichtbij, dik/dun, duur/goedkoop.²⁸⁾ Paren die onder OS vallen vanwege het niet vervuld zijn van de konditie van de verdwijnende nulwaarde zijn bv. warm/koud, makkelijk/moeilijk, dik/mager, rijk/arm, mooi/lelijk, aardig/onaardig, fijn/vervelend. OS-paren vanwege het bestaan van een bovengrens zijn bv. vol/leeg (bovendien OS vanwege de niet-verdwijnende nulwaarde), gezond/ziek, hard/zacht, schoon/vuil, regelmatig/onregelmatig, volwassen/onvolwassen.

Het paar goed/slecht is soms NS, soms OS, naar het zich laat aanzien. Het lijkt NS te volgen wanneer de betreffende parameter 'kwaliteit' is, en OS wanneer de parameter 'moraliteit' is. Bij de kwaliteitsparameter is er sprake van een verdwijnende nulwaarde. Immers, wanneer het absolute dieptepunt van kwaliteit bereikt is, en het objekt per se en geheel en al onbruikbaar is, kunnen we niet meer van 'slecht' spreken. Een invalide 'een slechte voetballer' noemen is een belediging, juist vanwege de categorie-fout. Een marsepein horloge 'een slecht horloge' noemen is een grap, want het is geen horloge. (Hoe het komt dat een onmogelijke zaak toch nog 'moeilijk' genoemd kan worden, maar een per se onbruikbare zaak of een per se inkapabele persoon toch niet 'slecht', is een vraag waarop we het antwoord hier schuldig moeten blijven: we konstateren het feit slechts.) Bovendien is bij deze parameter geen bovengrens van kwaliteit aan te geven. (Helemaal goed staat tegenover fout, niet tegenover slecht²⁹⁾.) We kunnen aldus zeggen:

(55)a. Jan is een stuntel met voetballen, maar hij is beter dan ik.

b. Vind je Couperus een slechter schrijver dan Henry James?

Indien evenwel de moraliteitsparameter in het geding is, is er geen verdwijnende nulwaarde, er is zelfs geen absoluut dieptepunt van slechtheid te noemen, evenmin overigens als een absoluut toppunt van goedheid (althans in de ethische theorie waar deze auteur zich het meest mee verwant voelt). We kunnen dan ook niet zeggen:

- (56)a. !Goebbels was een beter mens dan Hitler.
 b. !Mijn schat van een grootmoeder is een slechter mens dan die dot van een tante van me, die d'r hele leven lang d'r zieke man heeft verzorgd.

We hebben de termen 'absolute nulwaarde' en 'verdwijnde nulwaarde' op onderscheiden wijze gebruikt. 'Absolute nulwaarde' gold als voorwaarde voor het voorkomen van maatbepalingen; er is sprake van absolute nulwaarde, wanneer er op de betreffende parameter een punt is waaronder geen metingen mogelijk zijn. 'Verdwijnde nulwaarde' gold als criterium voor de NS-adjektieven. Dat er verschil is zien we bv. aan het adjektief rijk, dat wel een absolute nulwaarde heeft (totale afwezigheid van bezit), maar geen verdwijnde nulwaarde (bij totaal ontbreken van bezit blijft het adjektief arm van toepassing, mits het subjezt van het juiste soort is, d.w.z. menselijk). Als er nu ook een ingeburgerd maatsysteem is dat bij de nulwaarde begint, zou rijk een maatadjektief zijn, dat toch niet onder NS zou vallen, maar onder OS. Nu lijkt rijk inderdaad OS op te volgen:

- (57)a. Die miljonair is te arm om onze staatsschuld te delgen.
 b. Die miljonair is niet rijk genoeg om onze staatsschuld te delgen.
 (58)a. Deze bedelaar is te rijk om óm te komen.
 b. Deze bedelaar is niet arm genoeg om óm te komen.

De (a)-zinnen zijn hier duidelijk minder goed dan de (b)-zinnen, hetgeen past in OS. Is rijk echter ook een maatadjektief? Men zou kunnen zeggen dat er inderdaad een ingeburgerd maatsysteem is dat bij nul begint, nl. geldaanduidingen. En men zou kunnen volhouden dat het feit dat we niet kunnen zeggen (althans niet om puur de hoeveelheid bezit aan te duiden):

- (59) Karel is twee miljoen rijk.

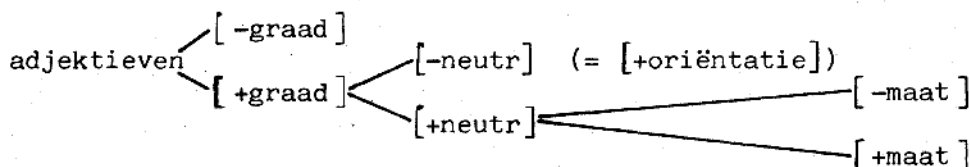
is toe te schrijven aan Kloosters wet: we hebben immers de semi-copula bezitten, zodat we krijgen:

- (60) Karel bezit twee miljoen.

Maar een dergelijke analyse stuit toch op moeilijkheden. Immers, rijk en bezitten slaan niet alleen op geld, maar ook op goederen, en goederen staan niet in maatsystemen gerangschikt. De geld- of kapitaalaanduiding korrespondeert derhalve niet met de parameter die door rijk of bezitten wordt uitgedrukt. De konklusie is daarom eerder dat rijk (evenals arm) geen maatadjektief is, en dat daar de onbruikbaarheid van (59) aan toe is te schrijven, eerder dan aan Kloosters wet.

De zaak is niet in alle opzichten duidelijk. Het zou in ieder geval nogal storend zijn wanneer we te maken kregen met maatadjektieven die onder OS zouden vallen: we zouden dan zinnen krijgen met een maatbepaling

voor een georiënteerd adjektief. Lage waarden zouden dan niet meer met het positieve adjektief gekombineerd kunnen worden. En als het negatieve adjektief gebruikt wordt, is dit in strijd met de algemene regel dat alleen positieve maatadjektieven met hun MB voorkomen (zie par. 1). We zijn wel genoodzaakt de maatadjektieven te zien als een sub-klasse van NS-adjektieven, zodat alle maatadjektieven ook een verdwijnende nulwaarde moeten hebben. De volgende indeling zal dan gelden:

Bijzondere verschijnselen schijnen zich voor te doen bij 'technisch' gebruik van graadadjektieven (vergelijk ook noot 2). Hoewel het paar warm/koud normaal gesproken duidelijk onder OS valt, en niet onder NS, klinken zinnen als die van (61) acceptabel, zij het 'technisch':

- (61)a. De Noordpool is warmer dan de Zuidpool.
 b. De Zuidpool wordt te warm.
 c. De Zuidpool is warm genoeg voor biologisch leven.
 d. Wordt de zon kouder?
 e. Deze oven is te koud voor het smelten van zilver.

Ook bij andere adjektiefparen treedt, althans in mijn oordeel, een dergelijk verschijnsel op:

- (62)a. Het is hier in de grot toch te licht om je film uit de camera te halen.
 b. Voor zo'n trage film is het hier onder de parasol toch te donker.

De intuïties zijn niet optimaal helder in deze gevallen. Wel lijkt me duidelijk dat er verschil is tussen de (b)-konteksten en de (c)-konteksten van NS. Als (61) en (62) betrekkelijk acceptabel zijn, ook al zijn de polen niet warm, en de zon of een oven niet koud (en grotten niet licht en zonnige dagen niet donker), dan zijn de volgende zinnen dat niet:

- (63)a. !De Noordpool is even warm als de Zuidpool.
 b. !De Noordpool is dubbel zo warm als de Zuidpool.
 c. !Hoe licht was het achter in die spelonk?
 d. !Het was er even licht als in jouw donkere kamer.

Wat hier gaande is, is op dit moment nog raadselachtig. Evenals de vraag waarom zinnen als (63d), of:

- (64) Hij keek even vrolijk als een schellevis die voor ontucht de Zuiderzee is uitgestuurd.

ironisch of neerbuigend of op andere wijze interaktioneel gemarkeerd bij de hoorder overkomen. Is het vanwege de opgeroepen presuppositie (voor (63d)) 'En jouw donkere kamer is licht!', of (voor (64)) 'En zo'n schelle-

vis is vrolijk!' ?

In het algemeen gesproken is het niet eenvoudig in alle gevallen betrouwbare observaties te krijgen wanneer graadadjektieven en oriëntatieverschijnselen in het geding zijn. Vaak worden observaties vertroebeld, of blijven ze in een zekere vaagheid steken, vanwege het ontbreken van de criteria waarop gelet moet worden. Zo menen Klooster (1976:234) en Bergmans (1977:18) (zie noot 29), dat negatieve graadadjektieven nooit neutraliseerbaar zijn, zoals in de definitie van NS boven, onder (b), gesteld wordt dat ze dat wel zijn. Me dunkt dat een voorbeeld als:

(65) Mijn grootvader is jonger dan mijn grootmoeder.

duidelijk maakt dat ze wel neutraliseerbaar zijn; er is geen enkele implicatie dat mijn grootvader en/of mijn grootmoeder 'jong' zouden zijn. Een verbaasde uitroep:

(66) Hé, is het Empire State Building lager dan de Eiffeltoren!?

klinkt ook allerminst vreemd of op bepaalde wijze gemarkeerd. Wat in zo veel andere gevallen een neutrale interpretatie van negatieve graadadjektieve in de weg staat schijnt voort te komen uit bepaalde gebruiksvoorwaarden die voor déze adjektieven extra gelden, afgezien van de voorwaarden van NS. Ze schijnen pas in een neutrale betekenis te kunnen optreden wanneer er een geheel van presupposities bestaat waarin wat met de komparatief of superlatief of te —, of — genoeg, wordt uitgedrukt niet verwacht wordt of geacht wordt niet toe te komen aan een van te voren gesteld punt. M.a.w., wanneer men eventuele bijzondere voorwaarden voor ongemarkeerd gebruik niet als zodanig onderkent, leidt dit onvermijdelijk tot onduidelijke en ook niet overtuigende observaties. Hiermee wil niet gezegd zijn dat de bijzondere voorwaarden voor gebruik van negatieve graadadjektieven in een neutrale betekenis (afgezien van de algemene voorwaarden) in het voorgaande adequaat geformuleerd zijn. Wel mag gesteld worden dat er voor zulke adjektieven in de onderhavige gebruiksgevallen inderdaad bijzondere voorwaarden gelden.

Rest nu nog slechts de geobserveerde verschijnselen te verklaren.

NOTEN

1. Dit artikel is ontstaan uit een behoefte te reageren op Klooster (1976) en verder door te gaan op een gesprek en een briefwisseling met Luc Bergmans, uit Leuven, die eerder dit jaar aan zijn scriptie over de komparatiefkonstruktie werkte (Bergmans (1977)). Ik ben mij er terdege van bewust dat dit artikel uitmunt door onvolledigheid en dat de be-

handeling der aangesneden kwesties hoogst onaf is. Mijn hoop is echter dat het stimulerend zal werken op het onderzoek van graadadjektieven. Hopelijk zal ik ook in de toekomst in mijn eigen werk de hier ruw aangegeven lijnen verder uitwerken of wijzigen. Ik ben dank verschuldigd aan W.G. Klooster, die een eerdere, veel beknoptere versie van kritisch commentaar voorzag, en aan Luc Bergmans voor zijn kritiek en zijn skriptie.

2. Er zijn ongetwijfeld nog meer voorwaarden voor de mogelijkheid van maatbepalingen. Met name lijkt het dat het gebruikte maatsysteem bij de nulwaarde van de parameter moet beginnen. Men kan, zo men wenst, voor 'temperatuur' een absoluut nulpunt aannemen (afgezien van de vraag of voor taalgebruikers een absolute nultemperatuur kognitieve realiteit bezit), maar gangbare temperatuurmatten beginnen niet vanaf dat punt te tellen. Men zegt dan ook niet *Het water is 20 graden warm. Verder schijnt er een voorwaarde te bestaan die te maken heeft met de vraag of het betreffende maatsysteem al dan niet is 'ingeburgerd' in de taalgemeenschap dan wel als een technisch 'Fremdkörper' wordt ervaren. Vandaar wellicht de geforceerdheid van uitdrukkingen als 50 PK sterk, of, erger, 22 DIN lichtgevoelig. Adjektieven als duur of zwaar zouden wel maatbepalingen moeten toelaten: ze hebben een absolute nulwaarde en er bestaan ingeburgerde, bij het nulpunt beginnende maatsystemen voor de betrokken parameters. Toch zeggen we niet *Dit boek is f 20,-- duur of *Het pakje is 2 kg. zwaar. Voor deze gevallen geldt echter Kloosters wet: zie par. 3.
3. Zie Baker (1970), Seuren (1973), (1976).

4. De Engelse uitdrukking far from bevat daarentegen in overdrachtelijke zin weer een negatief element, in tegenstelling tot het overdrachtelijke close to:
  - (i) Harry is far from admitting that he has done anything wrong whatsoever.
  - (ii) *Harry is close to admitting that he has done anything wrong whatsoever.

De zg. overdrachtelijkheid in betekenissen heeft overigens wel meer effecten op het karakter van het betrokken adjektief. Zo veranderen soms niet-graadadjektieven in graadadjektieven wanneer ze overdrachtelijk gebruikt worden:

  - (iii) *Deze kamer is erg gesloten.
  - (iv) Karels karakter is erg gesloten.

5. Zie Ross (1968), Seuren (1973). Klooster (1972:42) geeft nog een verder criterium om positieve van negatieve graadadjektieven te onderscheiden. Aannemend dat stijgen positief is en dalen negatief, signaleert hij regelmatige korrespondenties tussen positieve komparatieven en stijgen enerzijds en negatieve komparatieven en dalen anderzijds:
  - (i)a. De prijzen van de boeken stijgen/dalen.
b. De prijzen van de boeken worden hoger/lager.
c. De boeken worden duurder/goedkoper.
  - (ii)a. De temperatuur van het water steeg/daalde.
b. De temperatuur van het water werd hoger/lager.
c. Het water werd warmer/kouder.

Hoe suggestief dit criterium ook is, een voorwaarde is dat de gekozen parameternaam neutraal of positief georiënteerd moet zijn: bezit, maar niet armoede; temperatuur, maar niet koude (wel weer warmte). Het probleem wordt hierdoor verlegd naar de parameternamen.

6. Zie voor de komparatiefreduktie tot 'veel' Seuren (1973:557), Bresnan

(1973:276). De voornaamste reden hiervoor is het voorkomen van komparatieven als:

(i) Jan is langer dan 1.80 m.
die een andere analyse vergen dan:

(ii) Jan is langer dan Kees.

Teneinde beide gevallen onder één analyse te vangen wordt in Seuren (1973) als analyse voor (i) voorgesteld (in principe):

(iii) Er is een hoeveelheid dusdanig dat [(de mate van Jans lengte is zo veel) en niet (1.80m. is zo veel)]

en voor (ii):

(iv) Er is een hoeveelheid dusdanig dat [(de mate van Jans lengte is zo veel) en niet (de mate van Kees' lengte is zo veel)]

Het is overigens van belang erop te wijzen dat hier niet meer wordt ondernomen dan een reduktie van georiënteerde betekenissen tot 'veel'. Een verklaring kan dit (nog) niet zijn, aangezien veel zelf een voorbeeld is van het oriëntatieprobleem.

We gaan hier niet in op de veelvuldig in de literatuur aangetroffen analyse van de georiënteerde betekenissen in termen van 'meer — dan normaal'. Enig commentaar wordt nog gegeven in noot 11.

7. De uitdrukking 'een grote hoeveelheid' ('veel') fungeert in dit stadium van de analyse als primitieve term.

In plaats van leeftijd hebben bezigt Klooster (1972:81-90) de analyse met leeftijd zijn. In par. 3 zullen we Kloosters analyse overnemen. Hier houden we hebben terwille van de leesbaarheid. Klooster (1972:87) ziet overigens hebben als 'zijn met'.

8. Deze regel is uitvoerig geadstrueerd in Seuren (1973:544-6), waar hij 'Relative Raising' wordt genoemd, en (1975:85-8). Evenals Operator-daling (OD), ook genoemd 'Quantifier Lowering', is deze regel in strijd met het Chomskyaanse 'insertion prohibition principle' (Chomsky (1971:3)). Het is echter in het algemeen zo dat de beperkingen die in Chomsky's grammatika-theorie aan transformaties worden opgelegd in geen geval kunnen gelden voor de regels die semantische structuren op oppervlaktestructuren afbeelden, en daarom per se ook strijdig zijn met het beginsel van de semantische syntaxis (Seuren (1975:70-9)). Het cyclische principe blijft uiteraard onaangetaast; het wordt alleen afwijkend gedefinieerd t.o.v. Chomsky.

9. We geven het predikaatsnomen het nucleaire zinsaccent omdat het de drager is van de semantische inhoud van het predikaat. Een adequate bespreking van nucleaire zinsaccentregels zou o.m. vereisen dat wordt ingegaan op Bresnan (1971). Gezien echter het uiterst marginale belang van de accenten in deze samenhang, zullen we ons tot een voorzichtige en verder niet besproken hypothese beperken. Deze houdt in dat een cyclische accentregel wordt gepostuleerd voor PD en OD, die het accent laat vallen op het semantische predikaat, dus het predikaatsnomen of de operator. Na PD of OD valt het accent dan op de konstituent die door de regel is gevormd of gewijzigd. Bij cyclische opeenvolgende PD's of OD's nemen we een push-down rangorde aan, waarbij het meest recente, dus semantisch hogere, geïncorporeerde predikaat steeds het sterkste accent krijgt en de voorafgaande predikaten steeds met één punt verlaagd worden, zoals in (9). Wanneer een lexikaal eiland ontstaat, dat dus de mogelijkheid schept tot volledige lexikalisering, kunnen interne accentverschuivingen optreden, al is het allerminst duidelijk wat precies het lot is van oorspronkelijke nucleaire zinsaccenten in lexikale eilanden. Mogelijkerwijs ligt daar een verklaring voor het accent op niet in bv. Hij heeft niet veel geld uitgegeven, waar niet veel een lexikaal eiland vormt, eventueel te lexi-

- kaliseren tot weinig.
10. Zie Lakoff (1971:238-52), Seuren (1975:107-10).
  11. Men bedenke dat alle genoemde elementen en processen steeds puur cognitief van aard zijn. Een uitdrukking als tijdsas staat dus niet voor de werkelijke tijd, maar voor het cognitieve korrelaat daarvan. In de hier gegeven analyse ligt de bewering opgesloten dat bij alle gebruik van graadadjektieven een abstrakte, verzamelingstheoretisch definieerbare parameter optreedt, dus ook bij niet-maatadjektieven zoals mooi of leuk. Bovendien wordt de (meest abstrakte van alle) parameter 'hoeveelheid' geponeerd als een superparameter waarop alle graadaanduidingen in tweede instantie worden afgezet (behalve die welke direkt in hoeveelheidstermen worden uitgedrukt: die gaan meteen naar de hoeveelheidsparameter). Het ligt niet in de bedoeling hier de hele problematiek van de normstelling bij georiënteerd gebruik uit de doeken te doen. We opperen alleen de veronderstelling dat op de hoeveelheidsparameter steeds een punt (of grensgebied) is vastgelegd dat als norm-grens fungeert, en wel naargelang het soort objekt waarop de graadaanduiding wordt toegepast: waarden hoger dan dit punt N gelden als 'veel' ('een grote hoeveelheid'). N moet dan een semantisch niet verder reduceerbaar gegeven zijn, dat door de cognitie wordt aangebracht, afhankelijk van onze kennis van de benoemde objekten. N zou ook objekt van psychologisch experimenteel onderzoek kunnen zijn. Subjektieve parameters, als 'schoonheid', 'beleefdheid', 'ijver', die geen absolute nulwaarde hebben van zichzelf, zouden dan aan het cognitieve punt N op de hoeveelheidsas het benodigde nulpunt kunnen ontleenen dat moet vóórkomen in de analyses van zinnen als Karel is erg beleefd, Hans is even ijverig als zijn broer. Mogelijk zou in deze richting een verklaring gezocht kunnen worden voor het ontbreken van elke vorm van betekenisneutralisatie bij deze adjektieven (zie par. 4).
  12. In overeenstemming met de methode van eerst reduceren alvorens te verklaren. Een eerste poging tot verklaring van deze 'invited inferences' in logisch-semantische termen is te vinden in Seuren (1976), waar onderscheiden wordt tussen een minimale negatie en een (gemarkeerde) radikale negatie.
  13. Zie Seuren (1975:290) en (1976).
  14. De hier voorgestelde semantische aanpak is tegelijk een vervolg op de voetnoot in Seuren (1973:561) en een antwoord op Borowski's kritiek daarop (1973). Tegelijk is nu een antwoord gegeven op de begrijpelijke kritiek (bv. Dik (1969:256), van Calcar (1971:276), Bergmans (1977:100)) dat de door mij voorgestelde analyse van de komparatief (zie noot 6, speciaal (iv)) semantisch inadekwaat zou zijn. De kritiek is dat uitdrukkingen als de mate van Kees' lengte is niet zo veel (noot 6) niet noodzakelijk inhoudt dat Kees kleiner is dan Jan, maar de mogelijkheid open laat dat hij langer is. We trekken echter een parallel met (26) en zeggen dat wanneer de komparatiefanalyse inhoudt dat Kees niet lang is in de mate waarin Jan het is, dezelfde semantische factoren werkzaam zijn bij de komparatief als bij (26).
  15. Soms bestaat alleen het semi-copula-verbum, en geen adjektief, voor de uitgedrukte parameter. Zo heeft het Nederlands geen adjektief voor 'talrijk aan individuele eenheden', maar wel het verbum tellen: Nederland telt 14 miljoen inwoners. Of: De tuin beslaat 14 x 10 m., maar niet: De tuin is 14 x 10 m. oppervlakkig.
  16. Zie bv. Dixon (1977).

17. 'Gevolgd door' in de door Klooster geponeerde dieptestructuur. In de oppervlaktestructuur staat de MB vóór het adjektief.
18. Formeler gesteld kan het economie-principe als volgt worden weergegeven (waarbij ss staat voor 'semantische specificatie' en ks voor 'kontekst-specificatie', en i en i' voor lexikale elementen): wanneer $(ss + ks)_i = (ss + ks)_{i'}$, en ss_i, ess_i , dan is i' onmogelijk als lexikaal element.
19. We gebruiken het symbool '≠' om aan te geven dat een zin weliswaar grammatikaal is, maar ongelijk in betekenis t.o.v. een gegeven zin.
20. De ronde haakjes duiden een optionele konstituent aan: de regel geldt dus mét en zonder veel tussen met en het parameternomen. Wanneer veel ontbreekt, moet er een MB zijn.
21. In Seuren (1972) en (1973a) wordt een uitvoerig pleidooi gehouden voor de cyclische lexikale insertie van kausatieve werkwoorden. De argumenten zijn in sterke mate ontleend aan het Frans (en Italiaans), waar Predicate Raising niet alleen een rol speelt bij de lexikalisering, maar ook een zuiver syntaktische regel is, die de vorm van de faire-konstruktie bepaalt.
22. McCawley's semantische dieptestructuren nadat hij op VSO overging (1970) beantwoorden aan dit schema.
23. Zie Seuren (1973a) voor voorbeelden als bier brouwen, koffie-drinken. Vgl. ook Seuren (1975:177) voor de 'isolatie-functie'.
24. De term PN ('parameternomen') in regel (36) is geen knoopnaam, maar een categorie-aanduiding. We hadden [+ parameter]_{NP} kunnen schrijven. De kontekst-specificatie 'GB' wordt ingevuld door de hogere operator tot e van S₁.
25. Deze situatie is geheel analoog aan die welke ontstaat in McCawley's theorie van kill als 'cause to die' (1970), (1971). Predicate Raising is geen regel van de open syntaxis van het Engels, althans niet voor cause. Toepassing van deze regel bij cause moet dus tot lexikalisering leiden.
26. Het 'omdopen' van knopen is hoe dan ook noodzakelijk: in bijna geen bestaande variëteit van TG worden bv. alle adverbiale bepalingen in de dieptestructuur als zodanig gepostuleerd. In de semantische syntaxis, waar dieptestructuren alleen S, V of NP kunnen bevatten, moet meer omdopingsapparatuur worden gepostuleerd dan in de meeste bestaande vormen van autonome syntaxis. De voordelen zijn duidelijk: een veel betere basis voor een formele semantische interpretatie in termen van verzamelingen en relaties (in een mentale realiteit), en, vanwege de 'dieptegraad' van de analyses, verklaringswinst op gebieden die door de autonome syntaxis nauwelijks worden beroerd, met name de interne structuur van lexikale eenheden en de grammatikale gedragingen van negatie en konnektieven in onderling verband. Het is jammer dat er aan algemene en systematische theorievorming in de semantische syntaxis de laatste jaren weinig of niets is gedaan. Afgezien van een niet te groot aantal min of meer succesvolle analyses van bepaalde lexikale en grammatikale deelverschijnselen, lijkt het erop of men een afwachtende houding aanneemt. (Over het principe om S-en om te dopen tot VP's onder bepaalde voorwaarden, zie Seuren(1972).)
27. Er bestaat echter een opvallend verschil tussen de semantische aard van de oriëntatie in absoluut gebruik en in de konteksten (b) en (c) van NS. In absoluut gebruik wordt de oriëntatie geasserteerd, zoals

we zien in:

(i) Kees is rijk.

waarin wordt beweerd dat Kees veel bezit. De negatie van (i) ontkent dat verder normaal. Maar in bv.

(ii) Kees is rijker dan ik dacht.

of (iii) Kees is even rijk als zijn broer.

wordt het feit dat hij veel bezit (rijk is) gepresupponeerd, zoals o.m. blijkt uit het feit dat bij minimale negatie de positieve oriëntatie intact blijft:

(iv) Kees is niet zo rijk als zijn broer.

(v) Kees is niet half zo rijk als zijn broer.

Deze observatie verschaft overigens een verder argument voor de komparatiefanalyse als (schematisch) gegeven in noot 6, met name voor de definiëte deskriptie 'de mate'.

(ii) krijgt nu de analyse:

(vi) Er is een hoeveelheid dusdanig dat [(de mate waarin Kees veel bezit is zo veel) en niet (ik dacht dat de mate waarin Kees veel bezit was zo veel)]

Het feit dat Kees veel bezit (rijk is) is nu ondergebracht in de presuppositie die met de definiëte deskriptie 'de mate waarin ...' gepaard gaat.

28. Bij zwaar/licht en duur/goedkoop speelt Kloosters wet mee (par. 3).
29. Deze observatie, en ook de voorbeelden (57) en (58), dank ik aan W.G. Klooster (persoonlijke mededeling). Het kan nauwelijks ontkend worden dat de neutrale betekenis van slecht in (55b) stroever geaccepteerd wordt dan bv. van jong in Mijn grootvader is jonger dan mijn grootmoeder. Toch is de neutrale betekenis van slecht in (55b) wel degelijk mogelijk. Stel dat ik, die een groot bewonderaar ben van Couperus, en beslist niet van Henry James, merk dat iemand anders Couperus lager aanslaat dan James. Ik kan dan, met enige verbazing, (55b) vragen. Ik verenig mij dan ook niet met Klooster (1976:234) of Bergmans (1977: 18), die beweren dat negatieve graadadjektieven nooit neutraliseerbaar zijn. Zie ook onder, speciaal het commentaar bij de voorbeelden (65) en (66). Zojuist op de radio: 'Nederland slaat in dit opzicht een heel goed figuur. Toch wil ik niet beweren dat men het in andere landen slechter doet.'

LITERATUURVERWIJZINGEN

- Baker, C.L.: 1970, 'Double Negatives'. Linguistic Inquiry 1.2, pp.169-86
- Bergmans, L.: 1977, De Comparatiefconstructie. Bijdrage tot de studie van haar semantische en syntactische aspecten. Licentiaats-skriptie, Leuven.
- Borowski, E.J.: 1973, 'On the Extent of John's Height'. Foundations of Language 10.3, pp. 419-22.
- Bresnan, J.W.: 1971, 'Sentence Stress and Syntactic Transformations'. Language 47.2, pp. 257-81.
- Bresnan, J.W.: 1973, 'Syntax of the Comparative Clause Construction in English'. Linguistic Inquiry 4.3, pp. 275-343.
- van Calcar, W.: 1971, Over Comparatief- en Vergelijkingszinnen. van Gorcum, Assen.

- Chomsky, N.: 1971, 'Conditions on Transformations'. Ongepubliceerd MIT.
- Dik, S.C.: 1969, 'Seuren over Coordination'. De Gids 132, pp. 243-62.
- Dixon, R.M.W.: 1977, 'Where Have all the Adjectives Gone?'. Studies in Language 1.1, pp. 19-80.
- Gruber, J.S.: 1967, 'Disjunctive Ordering among Lexical Insertion Rules'. Ongepubliceerd, MIT.
- den Hertog, C.H.: 1903/4, Nederlandsche Spraakkunst. 3 dln. Versluys, A'dam.
- Kiefer, F. en N. Ruwet (eds.): 1973, Generative Grammar in Europe. Reidel, Dordrecht.
- Klooster, W.G.: 1972, The Structure Underlying Measure Phrases. Reidel, Dordrecht.
- Klooster, W.G.: 1976, 'Adjectieven, neutraliteit en comparatieven'. In: Koefoed & Evers (eds.), pp. 229-59.
- Koefoed, G. en A. Evers (eds.): 1976, Lijnen van Taaltheoretisch Onderzoek. Een bundel oorspronkelijke artikelen aangeboden aan prof. dr. H. Schultink. Tjeenk Willink, Groningen.
- Lakoff, G.: 1971, 'On Generative Semantics'. In: Steinberg en Jakobovits (eds.), pp. 232-96.
- McCawley, J.D.: 1970, 'English as a VSO Language'. Language 46.2, pp. 286-99. (ook in Seuren (ed.) 1974, pp. 75-95).
- McCawley, J.D.: 1971, 'Prelexical Syntax'. In: O'Brien (ed.), pp. 19-33. (ook in Seuren (ed.) 1974, p. 29-42).
- O'Brien, R. (ed.): 1971, Report of the Twenty-Second Annual Round Table Meeting on Linguistics and Language Studies. Georgetown University Press, Washington D.C.
- Reibel, D.A. en S.A. Schane (eds.): 1968, Modern Studies in English. Prentice Hall, Englewood Cliffs, N.J.
- Ross, J.R.: 1968, 'A Proposed Rule of Tree Pruning'. In: Reibel & Schane (eds.), pp. 288-99.
- Seuren, P.A.M.: 1972, 'Predicate Raising and Dative in French and Sundry Languages'. Ongepubliceerd, Oxford. (verkrijgbaar bij LAUT, Trier).
- Seuren, P.A.M.: 1973, 'The Comparative'. In: Kiefer & Ruwet (eds.), pp. 528-64.
- Seuren, P.A.M.: 1973a, 'Referential Constraints on Lexical Islands'. Ongepubliceerd, Oxford. (verkrijgbaar bij LAUT, Trier).
- Seuren, P.A.M.: 1975, Tussen Taal en Denken. Een bijdrage tot de empirische funderingen van de semantiek. Oosthoek, Utrecht.
- Seuren, P.A.M.: 1976, 'Echo: een Studie in Negatie'. In: Koefoed & Evers (eds.), pp. 160-84.
- Seuren, P.A.M. (ed.): 1974, Semantic Syntax. Oxford University Press, Oxford.
- Steinberg, D.D. en L.A. Jakobovits (eds.): 1971, Semantics. An interdisciplinary reader in philosophy, linguistics, and psychology. Cambridge University Press, Cambridge.